

KAZDA

PETER WOHLLEBEN

MOUDROST LESA

od autora bestselleru
**TAJNÝ ŽIVOT
STROMŮ**

KAZDA

Peter Wohlleben

MOUDROST LESA

Elektronická kniha

Vydalo Nakladatelství KAZDA, s.r.o. v roce 2018

Nové sady 2

602 00 Brno

www.knihykazda.cz

info@knihykazda.cz

Tel. 725 518 237

Original title : Der Wald – ein Nachruf. Wie der Wald funktioniert, warum wir ihn brauchen und wie wir ihn retten können – ein Förster erklärt by Peter Wohlleben

© 2013 by Ludwig Verlag, München

a division of Verlagsgruppe Random House GmbH, München, Germany.

Elektronické vydání:

Vydalo Nakladatelství KAZDA, s.r.o.

Všechna práva vyhrazena

Datum poslední aktualizace: únor 2019

Formát elektronické knihy: **EPUB**

ISBN 978-80-88316-09-1

Vytvoření elektronické verze Dibuk, s. r. o., 2019

Přeložila: Magdalena Havlová

Odborná redakce: Dr. Ing. JUDr. Martin Flora

Jazyková redakce: Lenka Pučalíková

Sazba a návrh obálky: Pavel Mahovský

Fotografie na obálce: Andre/Adobe Stock

Tisk a vazba : CPI Moravia Books, s.r.o., Pohořelice, Česká republika

Počet stran: 255

ISBN 978-80-907197-4-3

Knihy lze zakoupit se slevou 20 % přímo u nakladatele
na www.knihykazda.cz nebo v knihkupectvích.

Úvodem

Stojím před obrovským bukem. Jeho hladká kůra je z jedné strany světle šedá, z druhé zvlhlá nočním deštěm. Listí je cítit houbami a tlením. Ještě jednou vzhlédnu do široce se rozpínajících holých větví jeho koruny. Má za sebou nějakých 170 let. Ze zamyšlení mě vytrhne varovné volání lesních dělníků a já bezděčně ustoupím o pár kroků stranou. Motorová pila zavyje, kolem létají bělavé třísky. Ostří se neúprosně zahryzává do dřeva a za chvíli už projede stromem zachvění. Koruna se dá téměř nepozorovaně do pohybu, avšak okamžitě nabírá na rychlosti. Kmen sténá a skřípe, větve šustí a buk posléze dopadne na zem tak tvrdě, že to cítím ve svých chodidlech.

Mé emoce jsou jak na horské dráze. Na jedné straně stojí mocné síly, jež takový akt probudí k životu. Mohutný kmen, ta spousta využitelného dřeva, které se bude na můj pokyn zpracovávat. Současně se ale potichu vkrádá lítost, narůstající s každým poraženým kmenem: Vždyť já vlastně likviduji poslední staré listnaté porosty obecního lesa, poslední mohutné buky a duby. Zůstává pouze dorost, starý několik málo let. Tenhle „les“ mi nesahá ani po bradu. Je to skutečně to, co pro naše životní prostředí chci?

Od této profesní epizody mezitím uplynulo dvacet let a staré lesy naší obce se staly přírodní rezervací. Trvalo dlouho, než jsem pochopil, co se tam venku odehrává, jak les vlastně funguje a jak se na něm může podepsat chování lidí. Znovu a znovu jsem pátral po smyslu své práce, nejen jako lesník, ale i jako člověk, jehož místo je v 21. století. A přestože tento proces učení nikdy neskončí a já stále ještě chybuji, se stromy jsem

se usmířil. A teď, po pětadvaceti letech činnosti v oboru, spolu práce a ochrana přírody konečně souzní. V poslední době mi nový, otevřený pohled na náš největší ekosystém umožňuje neustále objevovat překvapivé skutečnosti, které se na žádné z vysokých škol neučí.

Les stojí původní, nezničené přírodě pořád ještě nejbliž. Zmatky a spěch každodenního života se v něm, jak se zdá, ztrácejí. Když vítr rozechvívá vrcholky stromů, ptáci zpívají a zeleň listů harmonicky přechází do blankytu nebes, tehdy můžeme zhluboka dýchat a uvolnit se. Vědomí, že lesy jsou nepostradatelné pro čistou pitnou vodu, zdravý vzduch a pestrou škálu rostlinných a živočišných druhů, umocňuje kladné pocity. Je ale to, co vidíme, skutečně nedotčená příroda? Od té doby, co se kriticky zaobírám svým vlastním profesním odvětvím, mi mnohé zalesněné plochy připadají jako zelené kulisy, za nimiž se tvrdě a nemilosrdně obchoduje. Svět zvířat je přitom vytlačován na okraj a považován za nemilou překážku, stromy se chápou jako dodavatelé dřeva s omezenou životností.

Zelené ostrovy s nenarušeným společenstvím všeho živého nicméně stále ještě existují. I když to už nejsou pralesy, ale spíše divoké kulturní porosty, lze tu pozorovat sociální život stromů, objevovat nové druhy živočichů v sotva probádané půdě nebo zkrátka jen cítit, jak to v opravdovém lese chodí. Avšak i tyto plochy se den po dni zmenšují, aby ustoupily novým plantážím jehličnanů. Veřejnost to naneštěstí téměř nepozoruje a skutečně nápadné změny se pak zpravidla připisují na konto odumírání lesů či klimatických změn.

Mnohdy jsou to lesy nás všech, v nichž se takovýmto způsobem hospodaří, většina lesních závodů totiž spadá do majetku státu, měst či obcí. A proto bych si přál více kritických „akcionářů“, kteří tento citlivý ekosystém pomohou ochránit.

Máte chuť mne doprovodit? Zvu vás na procházku lesem, na objevitelskou výpravu za posledními tajemstvími, která leží přede dveřmi našich domovů. Nejdřív bych vám ale ještě chvíli vyprávěl o své vlastní cestě do lesa...

Jak jsem se stal hajným

Už jako malý chlapec jsem se chtěl stát ochráncem přírody. Rodinné dovolené v kraji Allgäu či na ostrovech v Severním moři ve mně probouzely hlubokou touhu po širých, původních krajinách. Vždycky po návratu domů jsem propukl v pláč. Tato touha ve mně přetrvala dodnes.

Ochrana přírody není studijním ani učitelským oborem, a tak jsem se po maturitě zapsal na studium biologie, i když mi nebylo tak úplně jasné, co si s touto kvalifikací později počnu. Jednoho dne mi maminka přinesla novinový článek, jímž okresní úřad v Koblenzi vypisoval místa k internímu vzdělávání na lesníka. Vedle dalších 200 uchazeček a uchazečů jsem se potil nad výběrovým testem, zaměřeným na politické otázky, a řešil menší početní úlohy, načež mě pozvali před tříčlennou přijímací komisí. Ta kladla obvyklé dotazy, například proč se člověk chce stát zrovna lesníkem. Pak to začalo být choulostivé. „Už jste byl na vojně, nebo teprve půjdete?“ Zrudl jsem. Ne, odpověděl jsem, kvůli mé výšce 1,98 m mě osvobodili. Takže neschopen. Hloupé bylo jen, že lesní správy bývají zarytě konzervativní orgány, které všechno vojenské vyloženě milují. Není divu – zeleně odění strážci lesa se dříve rekrutovali z vojenských pluků takzvaných myslivců – a ještě teď se na každého, kdo neměl odslouženo, hledělo úkosem a s nedůvěrou.

Měl jsem za to, že jsem propadl, a už jsem se viděl, jak vysedávám v poslušárně coby student biologie. Tím více mne o několik týdnů později překvapilo vyrozumění, že mohu k 1. září 1989 nastoupit do služby jako elév. Hurá!

V tentýž den jsme byli pozváni do Koblenze na recepci k vedoucímu okresnímu činiteli, která proběhla jinak, než jsme si představovali. Prošedivělý politik nedal roznášet sekt a jednohubky, nýbrž nás hromovým hlasem napomínal, abychom neposlouchali žádné moderní rozhlasové stanice. Náležitě zpraženi jsme očekávali další bod programu, jenže to už bylo vše: Vítejte v realitě!

Z ročního „noviciátu“ se vyklubalo praktikum, předcházející vlastnímu studiu. Byl to veselý, bezstarostný čas, prožitý ve společnosti dalších mladých kolegů, i když nám neustále dávali najevo, že jsme začátečníci, a tudíž stojíme na nejnižším stupínku. Koneckonců jsme ještě nebyli úředníky. Trávil jsem mnoho času s lesními dělníky ve cvičném revíru a vykonával těžkou fyzickou práci. Ať už se jednalo o kácení, stavění plotů, či výsadbu, ať svítilo slunce, nebo padal sníh, za každého počasí jsem se seznamoval s celou škálou činností. Dělníci měli radost, jejich úkolová mzda stoupala i díky mé účasti, kterou si prostě zapsali do svých vlastních výkazů.

Se zelenou realitou jsem byl konfrontován hned ve svůj první pracovní den. Tehdy, v devatenácti letech, jsem ještě neměl auto a 15 kilometrů k hájence mistra zodpovědného za moji výuku jsem urazil na kole. Moje oblečení se skládalo z modré vatované bundy a světle modrých džínů. Vím to tak přesně proto, že mi tím pádem už v prvních hodinách mé nové životní etapy bylo trapně. Modrá! To prostě nešlo. I ti služebně nejmladší měli být v zeleném, takže jsem si následující víkend zakoupil v loveckých potřebách v Bonnu manšestrové pumpky a mysliveckou košili – obojí samozřejmě olivově zelené. Podkolenky, které mi upletla matka, se k tomu hodily, takže jsem konečně mohl nastoupit službu s hlavou hrdě vztyčenou.

První ročník nám přinesl několik studijních pobytů ve falcké vesničce Trippstadt. Tam jsem se seznámil s dalšími adepty. Na rozvrhu bylo zacházení s motorovou pilou, stejně jako péče o výsadbu a používání insekticidů.

Na podzim následujícího roku nás všechny jmenovali úředníky na dobu určitou, načež jsme přesídlili na specializovanou vysokou školu lesního hospodářství v Rottenburgu nad Neckarem, což byla instituce společně provozovaná několika spolkovými zeměmi. Toto interní studium pro potřeby lesní správy s dvěma praktickými a dvěma studijními ročníky fungovalo podobně jako takzvané studium duální: Dostávali jsme mzdu a za to se zavázali k následné práci pro zmíněný úřad. Škola byla malá a přehledná, téměř rodinná, avšak s přísnými pravidly. Docházka na všechny přednášky byla povinná ; diskuse o předkládané učební látce se nekonaly, a nebyly ani žádoucí. Teprve později jsem si ujasnil, že nás tehdy všechny postavili do „správné“ linie nebo, jak se říká, do latě.

Zlatým hřebem byl výdej uniforem. Konečně jsme vypadali jako opravdoví lesníci! Zelená saka s tmavě zelenými klopami, zelené výložky nárameníky, které nás identifikovaly coby čekatele, k tomu myslivecký klobouk, samozřejmě také zelený a opatřený zemským znakem Porýní-Falce – takto vystrojeni jsme se cítili důležití. Při některých exkurzích bylo nošení uniformy povinné a my jsme tento příkaz rádi plnili.

Po roce biflování měla následovat postupová zkouška, kterou jsem vyhlížel se smíšenými pocity, protože jsem byl tak trochu líný a skoro jsem se neučil. Můj kamarád Wolfgang – ani on se žádnou obzvláštní pílí nevyznačoval – rovněž propadal pochybám, čím více se termín blížil. Narychlo jsme se rozhodli obětovat víkend a zůstali na škole, abychom si ještě jednou prohlédli sbírky. Kousky dřeva těch nejdůležitějších stromů stály pečlivě roztríděné na stolech a na stěnách viselo nářadí pro lesní

dělníky. Krom toho všeho se tam našla i vycpaná zvířata, zírající na nás skleněnýma očima, a – co bylo obzvlášť důležité – sbírka hmyzu. Zírali jsme na tisíce brouků, jehlami připíchnutých k polštářkům z pěnové gumy a po jednom umístěných do krabiček. Vedle každého z nich ležel kousek dřeva či kůry s typickými stopami aktivity příslušných škůdců. Jeden student, který sám sebe i nás ostatní přiváděl k šílenství tou spoustou učební látky, kterou považoval za minimum toho, co je třeba stoprocentně zvládnout, tu, jak se zdálo, pobýval tak často, že jsme si kladli otázku, zda v místnosti se všemi těmi exponáty náhodou také nepřespává. Když nás viděl přicházet, okamžitě spustil přednášku o kůrovcích. Jedno pojmenování mi připadalo zvlášť bizarní a nedůležité. „Toto je typická stopa lýkožrouta smrkového.“ Stěží jsem potlačoval smích a hleděl na Wolfganga, který na tom byl podobně. Obrátili jsme oči v sloup, opustili zaprášenou sbírku a šli si dát zmrzlinu.

Nazítří se konala ústní zkouška z oboru ochrany lesa, k níž patřila i entomologie, nauka o hmyzu. A co mi tak asi profesor předložil? Lýkožrouta smrkového. Trefa. Tento název se mi tehdy vryl do paměti. Důležité však bylo, že jsem ve zkoušce obstál a konečně směl zase do lesa!

Ve třetím ročníku jsme museli, každý na jiném pracovišti, předvést, co jsme se naučili. Já jsem byl přidělen na jeden z lesních úřadů v kraji Eifel, kde šly hodiny ještě trochu pomaleji. Obhospodařoval obrovskou lesní plochu vlastněnou státem a navzdory zákonnému pověření, aby se staral především o stromy, považoval za hlavní pole své působnosti lov. Jeleni a mufloni se tu chovali ve velkém, což mi ale tehdy nepřipadalo podivné, nýbrž vzrušující. Pro mne jakožto naprostého pěšáka byly možnosti odstřelu omezené. Lesnickému dorostu se přenechávaly leda tak vypelichané srny krátce před smrtí hladem. Vypasení jeleni s rozložitým paroží byli rezervováni pro jiné: Tato žádaná zvířata si směli skolit

ministerští úředníci, lovící hosté z ekonomické sféry nebo vedoucí lesních správ. Normální hajní se k takovým nositelům trofejí dostali jen jednou za život, a sice na konci své služby, kdy jim přiřkli takzvaného „penzijního jelena“. Tehdy jsem takovýto management lesní zvěře považoval za něco naprosto logického a provozování honitby pro mě tvořilo důležitou součást mého budoucího povolání.

Sám jsem se Dianině přízni netěšil. Jen jednou, při jakési štvanici, se to málem stalo. Při takové příležitosti totiž může každý střelec, to znamená i studenti, vzít na mušku jakoukoli zvěř, jejíž odstřel schválily úřední plány.

Už zdáli jsem slyšel štěkat psy, kteří běželi směrem ke mně. Protože se zdálo, že před sebou něco ženou, nachystal jsem se ke střelbě. V podrostu zapraskalo a vyběhl mladý jelen. Sice s malými parůžky, ale přece stále o pár čísel větší, než by se hodilo pro zelenáče, jakým jsem tehdy byl. Asi sto metrů ode mne stál příslušný revírník. Byl známý tím, že jeleny krmí a šetří tak dlouho, až je možno je skolit coby nositele mocného paroží. Nad tím, že se takhle decimuje jeho milovaná vysoká zvěř, mu muselo krvácet srdce. A právě mně, jako jednomu z nejnižší postavených, takový exemplář vběhne přímo do rány. Takže pustil psa, který vedle něho do té doby poslušně ležel, na volno. A čtvernožec přesně věděl, co má udělat. Koutkem oka jsem ho viděl, jak vybíhá, ba přímo letí směrem ke mně. Se zalícenou puškou jsem si už v duchu užíval svůj střelecký úspěch, když tu jelen zpozoroval psa, otočil se na zadních a zmizel. Konec snu, byl pryč.

V ten mrazivý zimní den jsem ale přece jen mohl ještě vykonávat „loveckou“ práci. Spolu s ostatními „uředníky“ jsem byl odvelen do komory, kde ležela zastřelená zvířata. Normálně si každý lovec sám chystá svoji kořist k prodeji, to znamená, že ji musí vyvrhnout. K tomu se podélným řezem od konečnicku po chřtán otevře břišní dutina a odstraní veškeré vnitřnosti. Pak může maso vychladnout a nekazí se tak rychle. Při

tomto honu, který se konal na pozvání ministerstva, bylo všechno trochu jinak. Hosté totiž mrzli a chtěli rychle do hostince, kde na ně čekalo uzené, bramborová kaše, kyselé zelí a nějaké to pivo.

Lesnický dorost za ně tedy musel při teplotě minus pět stupňů vyřídit tu krvavou práci, než se také mohl jít posadit do tepla šenkovny. Ještě si vzpomínám, že jsem musel zpracovávat tlustého kňoura. Příšerně zapáchal a jeho břicho bylo plné tuku ze zimního výkrmu. Holýma rukama jsem se hrabal ve vrstvách sádla a téměř znecitlivělými prsty vytahoval střeva, plíce a játra. Ještě několik dní poté jsem cítil na kůži ten zápach.

Podobně se nám vedlo během celého roku praxe. Vždycky se velmi přesně rozlišovalo mezi jednotlivými příčkami služební hierarchie. Zcela nahoře byly vyšší hodnosti, zde konkrétně v podobě vousatého vedoucího lesního úřadu. Jeho uniformu zdobily nárameníky, jejichž prýmky byly lemované stříbrem. U revírníků tahle nádhera chyběla, zato ale měli na šňůrkách kovové žaludy. Pro čekatele, jako jsem byl já, zůstaly zelené obruby výložek bez ozdob. Žebříček však ještě pokračoval směrem dolů. Zaměstnanci lesního úřadu, kteří byli ryze kancelářskými silami, tehdy jednoznačně stáli na nižším stupni nežli já, takže byli na služební porady zváni jen tu a tam. Při veřejných recepcích museli dokonce roznášet nápoje a chlebičky. Uklízečka, rovněž státní zaměstnankyně, byla i při těchto příležitostech z účasti vyloučena. Myslím, že většina pracovníků ani neznala její jméno.

Poté, co jsem se poučil, jak funguje svět hajných, jsem se vrátil do dalšího ročníku na specializovanou vysokou školu. Táhl se stejně jako ten první, přičemž nás blížící se vážnost skutečného profesního života vyburcovala k poněkud větší píli. O 14 měsíců později se v šedivý říjnový den konaly naše státnice. K tomu odvezli celý ročník autobusem do oblasti Westerwald, abychom přímo na místě a z očí do očí jednotlivě odpovídali

na otázky. Moje odpovědi byly zřejmě v pořádku, protože nedlouho poté jsem držel v ruce diplom. Byl jsem lesník! A protože můj prospěchový průměr byl dobrý, tak si mne hned ponechali jako úředníka. Tehdy jsem byl pyšný na dosažené úspěchy, měl jsem za to, že jsem došel do cíle a s radostí hleděl vstříc své budoucí kariéře. To, že svůj postoj po pár letech změním a to, čemu jsem se pracně naučil, hodím přes palubu, jsem tehdy ještě nemohl tušit.

Ze studií do lesa

Takže jsem stál na startu coby novopečený lesník: Hrdý na úspěšně složené státnice a pln činorodosti a radostného očekávání, co se působení v lese týče. Už jsem se viděl, jak procházím hájem, užívám si čerstvého vzduchu, zkrátka vedu život revírníka tak, jak jsem to viděl u svých mistrů v čase praktické výuky. Ředitelství lesů mne však zase rychle vrátilo na půdu skutečnosti. Mladým lesníkům nabízeli místa, která jinak sotva koho ze správy zajímala. Pro lidi lesa je takovým místem psací stůl. Moje snoubenka tehdy pracovala v administrativě jedné bonnské firmy a já jsem usiloval o přeložení co nejbližší k hranici spolkových zemí Porýní-Falc a Severní Porýní-Vestfálsko, abychom se alespoň mohli sestěhovat. Výsledkem bylo vedoucí kancelářské místo v malé budově lesního úřadu jednoho městečka v regionu Eifel.

Ve svůj první pracovní den jsem byl nadšeně přivítán oběma tamními zaměstnanci, kteří mi také okamžitě nabídli tykání. Žili v jasně definované hierarchii a takzvaná první zaměstnankyně byla zvláštní kalibr. Třiašedesátiletá dáma v malých místnostech bez zábran vypouštěla oblaka cigaretového dýmu, dávala si od svého podřízeného vařit kávu a hned také rozhodla o tom, co mám dělat a co ne. Když ode mne něco potřebovala, tak prostě zavolala: „Petříku!“

Týdny plynuly a moje nevole postupně narůstala. Neměl jsem potuchy, co má takový vedoucí kanceláře vlastně na práci, a tak jsem navštívil kolegu na sousedním lesním úřadě a dal si vysvětlit, jak to v takové instituci chodí. Při tom jsem zjistil, že v mé kanceláři nebylo normálního

vůbec nic. Pozval jsem oba zaměstnance na pohovor a vyložil jim, že chci určité procesy přizpůsobit běžné praxi. Tvář oné „první“ zkameněla a místo diskuse o svém návrhu jsem se dočkal toho, že si se mnou přestala tykat. Tím započala žabomyší válka, trvající několik měsíců. Paní odmítala akceptovat můj status nadřízeného a ignorovala zadané úkoly a pokyny. Všechno vyvrcholilo jednoho odpoledne, když jsme spolu byli sami v naší malé služebně. Poprosil jsem ji, aby nachystala dopis, adresovaný ředitelství lesů, načež si prsty zacpala uši a cosi si pro sebe mumlala, aby mě nemusela poslouchat. V tom okamžiku jsem byl s rozumem v koncích.

Na moje volání SOS k nám přijel sám vedoucí personálního oddělení z Koblenze. Avšak místo, aby bouchl pěstí do stolu, tak nás požádal, abychom si podali ruku ke smíru. Že se snad prý nějaká ta chybička vloudila na obou stranách. To byla voda na mlýn mojí odpůrkyně, která tvrdila, že v kanceláři pořád spím a veškerou práci nakládám na ni. Jako tříadvacetiletý začátečník jsem nevěděl, co k tomu říct, a celý rozhovor tak nevedl k žádnému výsledku. Nějaký čas poté (to už jí bylo 64) souhlasila s rozvázáním smlouvy. Následující roky byly osvobozující. Nastoupila nová zaměstnankyně a náš tým proměnil zatuchlou kancelář v moderní úřad.

Proč vám to vyprávím? Pro mne jako mladičkého lesníka to byl křest ohněm, tvrdá škola, která mi později pomáhala ve střetech s přívrženci lovu. Už nikdy jsem se nehodlal nechat utlačovat. Později jsem se pak dověděl, že kolegové už uzavírali sázky, jak dlouho to asi potrvá, než to vzdám. Můj předchůdce, kterého zmíněná zaměstnankyně také nesnesitelně rozčilovala, zemřel přímo v budově lesního úřadu na srdeční infarkt.

Povinná pětiletá kancelářská služba se chýlila ke konci a jeden starý kolega se mne v souvislosti s chystaným odchodem do penze zeptal, zda nechci převzít jeho revír. Věděl jsem, že lesní revír Hümmel je překrásný,

ale má háček. Obec totiž očekávala, že se jeho správce usídlí ve staré hájence. Ta si to nádherně trůnila na lesním pozemku obklopená vysokými stromy, a navíc od ní byl dechberoucí výhled na hřebeny pohoří Eifel. A byl tam klid. Až přílišný klid pro moji ženu, která vždycky zdůrazňovala, že se na samotu nikdy stěhovat nebude. Proti pozvání na kávu k mému starému kolegovi ovšem nic nenamítala, a tak jsme si jednoho slunečného májového odpoledne vyjeli do hor směrem na Hümmel. Krajina byla čím dál tím osamělejší a malé vesničky, mající něco málo přes dvacet čísel, tento dojem ještě umocňovaly. Kilometr za vsí Hümmel jsme dorazili k hájovně, usazené ve zhruba padesátimetrové vzdálenosti od silnice. Staré břízy a borovice dávaly stín usedlosti a pozemku připomínajícímu park. Když jsme zabočili k vjezdu, pronesla má žena bezděky: „To je ono, tady zůstaneme!“

O několik týdnů později, poté co se na obci přihlásili ještě další potenciální kandidáti, jsem obdržel příslib. Moje kancelářská služba sice ještě nebyla úplně u konce, avšak ředitelství lesů tak trochu přimhouřilo jedno oko. V říjnu 1991 jsme tedy objednali stěhovací vůz a přesídlili do staré hájovny. První noci jsem toho mnoho nenaspal. Šumění větru ve větvích starých borovic, hluboká tma za oknem ložnice, osamělé houkání sýčka – každý z těchto detailů byl tajemný a dobrodružný. Že tak odlehlý dům vůbec měl vodovodní a elektrickou přípojku, bylo téměř k nevíře. Dnes mi to všechno připadá normální a už si ani nedokážu představit, že bych bydlel někde jinde.

Můj život opravdového hajného, venku v lese, a nikoliv za psacím stolem, začal nespektakulárně. Měl jsem tři spolupracovníky, kteří mi pomáhali realizovat mé představy o lesním hospodářství. Zpočátku byly nějaké obtíže, protože si za mého předchůdce zvykli na poněkud velkorysejší pojetí pracovní doby. Jedním z důvodů byl možná můj věk.

Protože kdo ze zkušených lesních harcovníků si nechá poroučet od nějakého zelenáče?

Zpracování se nekonalo, avšak já jsem je ani nepovažoval za nutné. Koneckonců jsem se na specializované vysoké škole naučil všechno, co takový hajný potřebuje vědět. A tak jsem chutě nechával frézovat půdu speciálním bagrem, aby se smrky a duby lépe sázely. Myši na mýtinách jsem potíral jedovatými návnadami. Dřevo, narovnané u cesty, se halilo do mlžných oblaků tvořených insekticidy, aby se tak chránilo před napadením. Jaká to byla zábava, když první lesní kombajn prořezával porost! Stromy kácel v minutovém taktu a za pár okamžiků tak zpracoval celé plochy. Staré buky jsem postupně dával porážet, protože se považovaly za přestárlé. Tehdy už tam rostly 170 let, což podle lesnického rozumu překračovalo datum spotřeby o celé desetiletí. Ano, samozřejmě to bolelo, vidět ty staré obry padat. Zato ale bylo náramně vzrušující nabízet jejich kmeny nákupčím z Číny, kteří platili horentní ceny. A to byl koneckonců i můj záměr – naplnit pokladnu penězi, což se mi ale tak úplně nedařilo. Na kilometr lesní plochy jsem za rok „nahospodařil“ 10 000 eur ztráty. Výčitky svědomí mě trápit nemusely, poněvadž to zhruba odpovídalo tehdejšímu průměru, dosahovanému okolními lesními závody. Tak dobrá péče o les prostě smí i něco stát, v tom byli všichni zajedno.

Mezi obyvatelstvem jsem brzy získal pověst ostrého psa: Kdokoli vjel na lesní cestu autem nebo na mopedu, musel se přede mnou zodpovídat, a občas došlo i na nějakou tu pokutu. Všechno jedno, můj les, můj revír byl tiptop.

Kdykoli dnes pomyslím na tehdejší dobu, pokaždé se stydím za to, co jsem s lesem prováděl. Vzpomínám si i na jednotlivé stromy, u nichž je mi zvlášť líto, že jsem je dal pokácet. Třeba na ten silný, starý buk, jehož korunu ulomil víchr. Bojoval o přežití a během let si z několika zbylých

postranních větví vybudoval i ubohoučkou náhradu. Takové stromy jsou z ekologického hlediska obzvlášť cenné, protože se v partiích zlomu usídlují vzácné druhy hmyzu a hub. Nechat ten tlustý a těžký kmen stát se mi zdálo být v hospodářském ohledu hříchem. Takže jsem jej označil za exemplář na porážku a za chvíli už dřevorubci přiložili motorovou pilu. Neobvyklé bylo, že z rány prýštila voda, jako by strom ronil slzy. A když už kmen ležel, objevil se na řezu bílý hvězdovitý vzor – bílá hniloba. Za to kupci nikdy nezaplatí víc než cenu palivového dřeva, takže bych byl udělal lépe, kdybych strom nechal stát.

Anebo jiný, už naprosto odumřelý buk. Přeprava na pilu nepřicházela v úvahu, ale jeden z místních spolků sháněl dřevo na zátop. A protože strom – jak praktické – stál blízko u cesty, takže bylo jednoduché jej odtransportovat, daroval jsem jej – a s ním i tisíce jeho obyvatel.

Špatné svědomí se ve mně probouzí i při myšlence na používání mechanizace. Dvakrát jsem zažil, jak praskla hydraulická hadice, takže olej stříkal lesem na metry daleko a vsakoval se do země. A to nebyla jediná sprška plná nedobrot. Lesní dělníci totiž chtějí ušetřit, takže promazávají řetězy motorových pil zvlášť škodlivým vyjetým olejem. Když se pak stromy porážely a zbavovaly větví, poletovaly vzduchem celé litry této lepkavé černé hrůzy.

Už v prvním roce či dvou letech, kdy jsem revír ještě spravoval tradičně, sílily mé nepříjemné pocity každým dnem. Čím víc jsem o celém systému přemýšlel, tím méně jsem jej chápal. Spočívala praktická ochrana přírody skutečně v likvidaci starých listnatých lesů? Proč „pečovat“ o mladé porosty vyřezáváním přebytečných stromků? A nešlo by to třeba i bez chemie? Kolik zničené půdy za sebou zanechám, až revír jednoho dne předám svému nástupci?

Ne, takhle jsem to nechtěl. Mému původnímu přání stát se ochráncem přírody jsem se vzdálil víc než kdykoli předtím. Les, který mi byl i se všemi svými obyvateli svěřen, se neuchovával, nýbrž ničil. Samozřejmě jsem jednal v rámci služebních předpisů a v souladu s pokyny svých nadřízených, avšak to mé svědomí nemohlo uklidnit. Tady byla zapotřebí změna.

Naléhavá potřeba konat vyvstala v souvislosti s lovem. Les patřící obci Hümmel se včetně polí a luk dělil na čtyři honební revíry, které byly všechny pronajaté. V minulých desetiletích nikoho nezajímalo, jak rostou stavy divoké zvěře, a ani moji předchůdci se k tomu nikterak nevyjadřovali. Naopak, alespoň jeden z nich si u nájemců bezplatně lovil a výměnou za to prostě mlčel. Počty zvěře se následně stále zvyšovaly. Duby, buky a další listnaté stromy se podle starých podkladů nejpozději od roku 1934 už neměly pěstovat bez ochranných plotů, pročez na to moji předchůdci nakonec rezignovali úplně. Jenomže místo toho, aby varovně vztyčili prst, prostě už jenom sázeli jehličnany, které srny a jeleni téměř nepožírali, a i nadále káceli listnaté garanty zisku. Tak se staré duby a buky nemilosrdně porážely a nahrazovaly smrčínami.

Když jsem revír přebíral, odešlo už mnoho listnatých lesů cestou, z níž není návratu. Zbylé mohutné duby dnes mohu spočítat na prstech a jako poslední pozdrav jejich rodu mi zůstala veliká skladovací plocha pro vzácné kmeny listnáčů, na níž se toto zboží dříve dražilo po celých nákladních vozech. V mladých smrkových porostech, které mezitím v obrazu krajiny převládly, jsem zakopával o metr široké pařezy, pozůstatky někdejšího listnatého lesa. Staré bukové porosty sice ještě přežívaly, avšak bylo nabíledni, že v brzké době vymizí, pokud nedojde k obratu.

Počátkem změn byly komunální volby, z nichž vítězně vyšel nový starosta Rudolf Vitten. Pro mne to bylo štěstí, Rudi totiž pracoval v

automobilové branži a podnikové ekonomice rozuměl. Pár týdnů poté, co nastoupil do úřadu, jsem ho požádal o termín na společnou obhlídku. Mým malým džípem značky Suzuki jsme se kodrcali lesem a při tom jsem Rudimu ukazoval následky dosavadního hospodaření. „Jsou dvě možnosti,“ vysvětloval jsem vnímavému a otevřenému lokálnímu politikovi: „Buď to takhle budu dělat ještě dalších deset let, les dočista zpustoším a pak se budu ucházet o další revír, nebo se spolu posadíme a všechno od základu změníme.“

Rudi okamžitě pochopil, kde mě bota tlačí. Trvale udržitelné hospodaření bude možné pouze tehdy, když vyřešíme tu záležitost s lovem. Takže se svolala obecní rada a jednoho vlahého letního večera jsme se společně procházeli starým bukovým lesem, jehož dorost byl ve výši kolen ohlodán srnami. Všem nám bylo jasné, že budeme potřebovat mnoho času na to, abychom přesvědčili nájemce honiteb o nutnosti navýšit odstřely. A aby se mezitím udělalo i něco pro mladé stromky, rozhodli se Hümmelští pro stavbu ochranných plotů.

Starosta ledva došel domů a už obdržel rozezlený telefonát příslušného lovčího. Cože obecní rada v tak pozdní hodinu pohledává v jeho revíru? Nenahlásit mu něco takového je neuvěřitelná troufalost! Abyste to správně pochopili: Obecní rada je ve svém lese domácím pánem, nájemce honitby host a její dozorčí „pomocným šerifem“ hosta. Tehdy ale bylo podobné chování standardem. Rudiho to ale nijak zvlášť nebralo. Právě on odmítal hned na počátku svého působení peněžité dary lovců na obecní slavnosti a tak dále. „Když si to sami nemůžeme dovolit, je tak jako tak pozdě,“ zněl jeho komentář.

Tento poctivý základní postoj byl spolu s vrozenou vlídností a absolutní spolehlivostí klíčem ke změnám, které se rozběhly razantním tempem. K tomu však ještě musím objasnit svoje tehdejší pracovní zařazení. Byl jsem

zemským úředníkem státní lesní správy, která za poplatek pečovala o les patřící obci Hümmel. Mým nadřízeným byl tudíž vedoucí lesního úřadu, nikoliv starosta. Obec nicméně směla určovat, co se bude v lese dít. Protože ale obecní zastupitelé neměli o lesním hospodářství ani potuchy a neustále poslouchali rady státního personálu, který prováděl i kontroly, tak si hajný v podstatě mohl dělat, co chtěl. Pro změny, které mi tanuly na mysli, jsem ale potřeboval silné partnery, kurážné zástupce vlastníka, a to byla obec Hümmel v osobě jejího starosty Rudiho Vittena.

Tři roky po převzetí revíru jsem obdržel kontakt na členy pracovního sdružení Přirozené lesní hospodářství (Arbeitsgemeinschaft Naturgemäße-Waldwirtschaft). Vzali mne na exkurze do lesních závodů, které se už zcela upsaly ekologickému způsobu hospodaření. Tam jsem nevycházel z úžasu, protože nám tyto podniky ukázaly lesy přímo pohádkové. Obrazu dominovaly důstojné staré stromy, pod nimi potomstvo, chráněné střechou z hustého listoví svých rodičů. V lesním šeru se ve vzduchu vznášelo kořenité aroma hub a naše kroky vylehčovala kyprá půda, jejíž silnou humusovou vrstvu jsme mohli doslova cítit. Holoseče jsme nikde nezahlédli a cesty určené ke stahování dřeva od sebe byly navzájem vzdáleny alespoň čtyřicet metrů. A ti hajní! O svém lese hovořili, jako by byli zamilovaní. Poprvé jsem slyšel o takovém zacházení se stromy, které oslovilo moje srdce. Tito strážci lesa chtěli brát ohled na přirozené procesy a zasahovat do nich co možná nejméně. Občas jsme spatřili mechem obrostlý pařez tam, kde byl pokácen jeden jediný strom. Na takových místech se dral vzhůru stromový dorost, který se chopil šance proniknout ke světlu.

Vzpomínám si na návštěvu malého lesního závodu v předhůří Alp. Zrovna tam probíhala sklizeň dřeva. Majitel připevnil k nedospělým stromkům v okolí káceného kmene provazy. Dorostenci byli pomocí lan

ohnuti stranou a v této pozici zafixování kolíky. Teprve teď směli dřevorubci uříznout velký strom, který tak mohl padnout mezi svoje potomky, aniž by je strhl s sebou. Následně jej rozřezali na čtyři metry dlouhé části, s nimiž se dalo snáz manévrovat, aby „mládež“ neutrpěla žádnou újmu. Tak ohleduplnou práci v lese jsem do té doby ještě nikdy neviděl, a kdyby zmíněné metody nepřinášely i finanční výhody, tak by většině členů zmíněného pracovního sdružení určitě připadaly úsměvné. Takhle to nicméně byl dojemný příklad šetrného pracovního postupu.

Pro mne byly tyto cesty za dalším vzděláváním skutečným zjevením. Takhle jsem si svoje povolání představoval, tímto způsobem jsem chtěl pracovat. I tady ovšem byl ještě háček – revír nepatřil mně, nebyl to můj les. Jeho největší část byla ve vlastnictví obce Hümmel. Pokud jsem chtěl v budoucnu uplatnit to, co jsem se naučil, musel jsem nejprve přesvědčit obecní radu a starostu. A tak jsem se Rudiho zeptal, zda bychom si nemohli takový špičkový podnik prohlédnout společně, abychom se podívali, co by se u nás dalo vylepšit. O pár měsíců později jsme seděli v zájezdovém autobusu a mířili do Frank. Naším cílem byl les svobodného pána von Rotenhan, jehož rodina už po celé generace obhospodařuje svůj lesní majetek ekologicky. Vysoký, urostlý pan baron před námi s patřičnou vahou krácel svými háji a znělým hlasem i svérázným humorem si okamžitě získal naše srdce. Kolem dokola stály vzácné stromy a on prohlásil: „Když chci se svou ženou odletět na dva týdny do New Yorku, tak prostě prodám nějaký takový kmen jako tenhle.“ Přitom poplácal jeden statný dub. Moji obecní radní si vyměnili užaslé pohledy – průměrný strom z revíru obce Hümmel přece vydělal v nejlepším případě kolem 50 eur. A levné letenky tehdy ještě neexistovaly, taková poznámka tudíž musela naší skupině připadat jako v pohádce. Abychom si uvědomili

rozměry stromu, chytili se tři členové obecní rady za ruce a pokusili se obejmout kmen. Podařilo se jim to jen tak tak.

O deset minut později si von Rotenhan strhl s hlavy svoji kšiltovku a odhodil ji do zeleně se slovy: „Ať tu čepici hodím kamkoliv, vždycky padne na mladé stromky.“ A my jsme se o tom mohli okamžitě přesvědčit. Byla to pravda, protože na rozdíl od našich dohola vyžraných lesů bez dorostu tady na každém čtverečním metru vzcházely stovky semenáčků. Večer se u křupavé prasečí nožky a speciálního bamberského „nakuřovaného“ piva horlivě diskutovalo o tom, co jsme viděli. Závěr byl: „Něco takového chceme taky!“

Následovalo období mých dalších cest a exkurzí, poněvadž jsem se ještě musel mnoho učit. Zpočátku jsem s nadšením napodoboval uctívané vzory, později jsem vyvinul vlastní myšlenky a ve spolupráci s obecními zastupiteli je realizoval. A změny byly vskutku převratné. Mýtiny? Ne, děkuji! Místo toho se ve starých listnatých lesích stromy kácely už jen po jednom a od roku 2003 je obec dala zcela pod ochranu. A jehličnany? Od té doby byly pomalu vytlačovány, a sice tak, že tam, kde v sousedství vyrostl nějaký listnatý strom, musela konifera ustoupit. Insekticidy? Ani pomyslet! A aby mi do toho vedoucí lesního úřadu nemohl z titulu svých kompetencí zasahovat, dala obec svůj les ekologicky certifikovat. FSC (Forest Stewardship Council), tak se jmenuje známka, která se od té doby skví na našem dřevě a zaručuje ekologicky, ekonomicky a sociálně nezávadné hospodaření.

Největší překážkou byl ale lov. Ekologické lesnictví se dá provozovat pouze tehdy, když mladé stromy přežijí a stavy divoké zvěře se víceméně udržují v přirozených hranicích. Vzájemně provázaný sociální život stromů, rozvíjející se na principu extrémní pomalosti, se s přílišným požíráním lesní zvěří nesnáší. Semenáčky musejí celá desetiletí vyčkávat a

nepřekračovat výšku jednoho metru, což znamená, že výhonky na jejich vrcholcích často končívají v tlamách srn.

Takže jsme zvýšili tlak na nájemce honebních revírů, aby více stříleli a méně krmili. To vyvolalo pobouření. Zatímco dosud mohli lovci v našem zemském okrese nerušeně holdovat své vášni, nyní vyvstal problém, a protože jsme se nechtěli vystavovat rizikům, tak jsme naši strategii zveřejnili. Teď si mohl každý v novinách opakovaně přečíst, kolik škod může způsobit zimní krmení a přílišné počty srn a jelenů. Na občůzkách s průvodcem si komunální politikové ze sousedních obcí dávali vysvětlovat ekologické a ekonomické důsledky. A abychom tomu všemu ještě nasadili korunu, tak se na schůzi rozhodlo, že si v určité části lesa budou propříště moci zalovit naši občané. Pro konvenční myslivce jsem se stal prvořadým objektem jejich nenávisti, to mi však bylo jedno, protože si tak les mohl konečně volně vydechnout. Můj revír se stal cílem exkurzí pro úřady a spolky ochránců přírody, a sice nikoliv proto, že by tam snad bylo všechno v naprostém pořádku. Ne, už samotná skutečnost, že jsme vyvinuli snahu předcházet chybám a šetřit přírodu, nám dodala na zajímavosti – což se žel nevztahovalo na naše kolegy. Ti se spíš cítili ohromně zaskočení, protože mnozí majitelé lesů, spravovaných státem, procitli a chtěli vědět, proč se v jejich končinách nic podobného neproslýchá. Podobných poznámek při pracovních poradách i v rozhovorech s kolegy a pracovníky jiných regionálních úřadů přibývalo, takže jsem nakonec obdržel pokyn, abych se už na veřejnosti nešířil o finančních úspěších své obce, poněvadž je to nekolegiální.

Tlak, který na mne byl vyvíjen, se v průběhu času stupňoval a já už jsem si nedokázal představit, že bych až do svého odchodu do penze v roce 2031 dál bojoval a permanentně stál na hranici disciplinárního řízení. Moje energie se pozvolna vytrácela. Uvažoval jsem o další změně zaměstnání, o

možnosti zkusit štěstí ve zcela jiné branži, ba dokonce i o vystěhování do ciziny. Švédsko, země, kde jsme trávivali dovolené, si nás obzvlášť získalo a tehdy jsme si vážně pohrávali s myšlenkou, že sbalíme kufry a začneme úplně znova.

I s Rudim, naším starostou, jsem hovořil o těchto úvahách, jimiž pochopitelně nebyl nadšen. Co bude s rozjetými projekty a kde sehnat nástupce? Nebylo by lepší, kdyby se obec osamostatnila, rozvázala smlouvy se zemskou lesní správou a vybudovala vlastní provoz? A jestli bych si dokázal představit, že bych v této „firmě“ pracoval jako zaměstnanec obce? Jak bych to nedokázal! Zajištěné místo úředníka by z toho sice neplynulo, protože to se malému společenství zdálo příliš riskantní. Ale platit si vlastního hajného, to by snad šlo.

Pro mne by to znamenalo, že se starosta stane mým šéfem a lesní úřad bude mít pouze status dozorčího orgánu – omezit vměšování ze strany státu je už ryze právně zkrátka vyloučeno. Co s naším lesem v obci Hümmel uděláme, zůstane z hlediska zákona naše věc – a to by samozřejmě znamenalo nekompromisně ekologický způsob hospodaření. Takže se můj sen přece jen stane skutečností?

Po domluvě s mou rodinou jsme projekt spustili. S Rudim jsme slepě spoléhali jeden na druhého a všechno, co jsme podnikali, bylo absolutně důvěrné. Kdyby se během měsíců, které uplynuly až do konečného odpoutání od lesního úřadu, dostala předčasně ven jen jedna jediná slabika, ztroskotali bychom. Neměl jsem totiž oprávnění, abych takováto jednání s obcí bez dohody se svým tehdejším nadřízeným, vedoucím lesního úřadu, vůbec vedl. Jak by rozhovory s ním coby partnerem v jednání byly dopadly, je lepší si ani nepředstavovat. Rudimu a hümmelské obecní radě se nicméně skutečně podařilo zachovat naprostou mlčenlivost a s mou pomocí si vybudovat vlastní lesní správu.